

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

SZERKESZTŐSÉG,

hova a lap szellemi részét illető
minden küldemény intézendő:
Füvészkert-utca 1079.

Megjelen hetenként egyszer, szombaton, egy íven.

Előfizetési ár egész évre 5 frt. félévre 2 frt. 50 kr. Hirdetések
díja: 100 szóig 1 frt; 200 szóig 2 frt; a másodszori hirdetésnél
100 szóig 80 kr; harmadiknál 70 kr.
Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

KIADÓ HIVATAL,

hova a lap anyagi dolgaira vonatkozó
minden küldemény intézendő:
Főiskola, háznagyi hivatal.

Tartalom. A debreczeni ev. ref. főiskola vagyoni állapota. Gregarius. — Az egyházi közigazgatási bíróság szervezete, hatásköre és eljárása a magyarországi ev. ref. egyházban. E—s. — Tárcza. Anno 1698. Kálmán Farkas. — Iskola-ügy. Észrevételek. Tüdös János. — Közügyeink. Az egyházközségek szavazati jogának kérdése. Hajdú Zsigmond. — Különfélék. — Hirdetések.

A debreczeni ev. ref. főiskola vagyoni állapota.

Mult őszzsel volt 11 éve, hogy a bihari egyházmegye — az 1880. évi 130-ik sz. egyházkerületi végzésből láthatólag — azt az indítványát terjeszté az egyházkerület elé, hogy „a debreczeni főiskola anyagi állapota, helyzete és körülményei, úgy az ez iránt joggal érdeklődő figyelem kielégítése, a netalán aggódók megnyugtatója, mint sokkal inkább a nevezett főiskola iránti áldozatkészség ébrentartása és fokozása céljából, jövőre az egyházkerületi jegyzőkönyvekben a lehető legnagyobb hűség- és részletességgel, — a mint az más egyházkerületek jegyzőkönyveiben a ref. főtanodákra nézve történni szokott, — tüntetessenek fel és mutattassanak ki“.

Nincs tudomásunk arról, hogy ez idő óta valamelyik egyházmegyén hivatalos alakban szóba kerültek volna főiskolánk anyagi ügyei, de hogy azok főleg köztünk, lelkészek között, gyakori megbeszélés tárgyait képezik: azt közvetlen tapasztalatból tudjuk. Merjük állítani, hogy az állami segély utáni divatos esengés mai korában kétszeres érdeklődéssel, mondhatni aggódó figyelemmel kísérik egyházkerületünk lelkészei mindnyájunk közös büszkeségének, a debreczeni főiskolának anyagi fejlődését.

Készségesen elismerjük, hogy annak vezetése kipróbált és hűséges kezekben van, de másrésről azt is tudjuk, hogy a magasabb tanintézetek rohamos fejlődése hovatöbb oly anyagi követelésekkel lép föl, melyeknek telje-

sítése főiskolánknál nemcsak a meglévő tőkéknek és jövedelmeknek teljes rendben tartását és okszerű kezelését, hanem egyszersmind újabb jövedelmi források nyitását teszi szükségessé. Nem került ki figyelmünket az egyházkerületi jegyzőkönyvekben közrebocsátott ama miniszteri leíratok, melyek a középiskolai országos törvény alapján most a rendes tanárok létszámának szaporítását, majd a tantermek célszerű berendezését és felszerelését stb. sürgetik. Nem titok előttünk, hogy jogakadémiánk, jelenlegi állapotában sokáig fönt nem tartható és hogy ennek verseny-, sőt életképessége csakis újabb és tetemes áldozatok árán biztosítható. Meg kelle győződnünk a közrebocsátott munkálatokból a felől is, hogy a főiskolai tanárok javadal-mazása nem maradhat sokáig a jelenlegi állapotban, hanem úgy az alapfizetésre, mint a korpótlékra és a nyugdíjra nézve is haladék nélkül meg kell közelíteni legalább az állami tanintézeteknél levő minimumot.

Ily meggyőződéssel és ily gondolatok között felütöt-tük az egyházkerületi közgyűlések jegyzőkönyveit, és az azokban található adatok alapján igyekeztünk megalkotni főiskolánk jelenlegi helyzetének képét, melyhez midőn, a fejlődés érdekében, néhány megjegyzést csatolunk: ezek fogyatékoságával szemben szabad legyen ismételt hangsúlyoznunk, hogy csakis azon adatok állottak rendelkezésünkre, a melyek az egyházkerületi jegyzőkönyvekben találhatók.

I.

A bihari egyházmegye indítványa óta a főiskola anyagi állapotáról 6 rendbeli kimutatás jelent meg az egyházkerületi jegyzőkönyvekben. Ezen kimutatások adatai szerint a főiskola összes vagyoni ereje (tőkék összege és jövedelmező ingatlanok értéke) volt:

1. 1879 decz. 31-én: 1.072,418 frt 87 kr és 600 drb arany × 5 frt 50 = 3300 frt.

2. 1883 febr. 17-én: 1.155,667 frt 34 kr és 600 drb arany.
 3. 1883 jun. 29-én: 1.186,437 frt 55³⁰ kr.
 4. 1884 decz. 31-én: 1.315,282 frt 67³⁰ kr.
 5. 1886 jun. 30-án: 1.345,925 frt 15 kr.
 6. 1887 jun. 30-án: 1.339,272 frt 92⁸⁰ kr.

E kimutatásból láthatólag 7 és 1/2 év alatt a főiskola vagyoni ereje 263,554 frt 05⁸⁰ krral, tehát egynegyed milliónál többlet növekedett. Még örvendetesebb jelenséggel találkozunk, ha figyelmünket az évi járadékokra is kiterjesztjük. Ugyanis 1883-ban volt az évi járadékok összege 6124 frt 39 kr, mely — 5%-os kamatoztatást véve számítási alapul — megfelel 122,487 frt 80 krnyi tőkének. Az 1887-ik évben az évjáradékok összege 19,817 frt 89 krra emelkedett, mely megfelel 396,357 frt 80 kr tőkének. E czímen tehát a 4 év alatti gyarapodás fölért 273,870 frt tőkével. Ekként a fentebb kiténtetett 7 és 1/2 év alatt, a főiskola összes vagyoni gyarapodása 537,424 frt 05³⁰ krnyi tőkének felel meg.

Ezen félmilliónál tetemesebb gyarapodás fölötti méltó örömmel nagy mértékben csökkenti azonban az a körülmény, hogy e gyarapodásnak csak kis része mutatkozik az u. n. „közszükségleti alapok“-nál, holott a közrebocsátott költségeloirányzatokból láthatólag, első sorban ezen alapok erejétől függ a főiskola szellemi fejlődése. — Eltekintve ugyanis az évi járadékoktól, — eltekintve továbbá az 1879 decz. 31-ről szóló kimutatástól, melyet eltérő rendszerénél fogva nem használhattunk föl az összehasonlításnál, — az egyes alapok gyarapodását a következő táblázat tünteti föl:

Pénztári csoportok	Összes vagyoni erő				Gyarapodás	
	1883 febr. 17-én		1887 jun. 30-án			
	frt	kr	frt	kr	frt	kr
I. Közszükségleti alapok	536,458	40	585,900	88 ⁰⁹	49,442	48 ⁰⁹
II. Kórházi alapok	16,304	59	18,047	78 ⁴²	1743	19 ⁴²
III. Könyvtári alapok	9041	24	9278	82	237	58
IV. Nyugintézet-i alapok	99,001	46	139,821	13 ⁷⁴	40,819	67 ⁷⁴
V. Ösztöndíj-alapok	319,519	17	369,464	62 ³⁶	49,945	45 ³⁶
VI. Szépművészeti alapok	8376	63	12,352	23	3975	60
VII. Tápintézet-i alapok	71,825	01	75,668	97 ⁰⁹	3840	96 ⁰⁹
VIII. Fartalék- és kiegészítést igénylő alapok	98,437	84	128,738	48 ¹⁰	30,300	64 ¹⁰
Összesen:	1.158,967	34	1.339,272	92 ⁸⁰	180,305	58 ⁸⁰

Bizonyára a főiskola anyagi fejlődésének e táblázatból is látható s kevésbé kedvező alakulása lebeghetett az egyházkerületi közgyűlés előtt, midőn 1888. évi 170-ik számú végzésében a közönség tájékoztatása végett föltárta, miszerint „a köz-

szükségleti alapok oly helyzetben vannak, hogy a tanügy folyton növekvő igényeinek eleget nem tehetnek, s egyszersmind az egyházkerületünk kebelében működő lelkészeket és gondnokokat fölhívta, miszerint igyekezzenek oda hatni, hogy a nagy közönségnek főiskolánk iránti áldozatkészsége oly irányba tereltesse, a hol a legnagyobb szükségben segítve, főiskolánk virágzásának biztosítása körül a legáldásosabb eredményeket fogja előidézni“.

Nincs tudomásunk arról, hogy e fölhívás gyökeres javulást idézett volna elő, sőt az 1889. évi 163-ik és az 1890. évi 337-ik számú egyházkerületi végzés, — melyben a tőkepénztárnál a kamatozó tőke kevesbedése s ez által a deficit folyvást növekedése van nyomatékosan kiemelve, — az ellenkezőt látszik igazolni.

II.

Az egyházkerületi jegyzőkönyvekben konstatált deficit elkedvetlenítő hatása alatt szemügyre vettük az 1887. június 30-iki vagyonskimutatást, s annak — bizonyára véletlenségből — hiányzó összegezését megejtve, úgy találtuk, hogy:

1. Az összes vagyoni erő 1.339,272 frt 92⁸⁰ kr. Minthogy már az előző évhez viszonyítva „Növekedés“ czímén 25,247 frt 63⁵⁰ kr, „Apadás“ czímén pedig 6851 frt 95⁷⁰ kr van kiténtetve: ezen adatokból az tűnik ki, hogy az 1887-ik pénztári évben a vagyongyarapodás 18,395 frt 67⁸⁰ kr volt. Sajnos, hogy e szép gyarapodás fölötti örömmel, az előző évi vagyonskimutatás adatai (lásd az 1889. évi 167. sz. egyházker. végzést) megzavarják. — Azoknak tüzetes egybevetése után ugyanis nem gyarapodásra, hanem 6652 frt 22²⁰ krnyi apadásra bukkanunk, minélfogva azt kell hinnünk, hogy a két „Kimutatás“ közül valamelyiknek adatai tévesek.

2. Az 1890-ik évi költségvetés adataiból az tűnik ki, hogy a „Jelzálogra adott kölcsöntőkék“ 6%, a „Pénzügyi betétek“ és a „Követelések“ 4 1/2% mellett jövedelmeznek. Hogy az „Értékpapírok“ és „Ingatlanok“ hány százalékot jövedelmeznek, erre nézve nem találtunk fölvilágosító adatokat az egyházker. jegyzőkönyvekben, de azt ugyancsak a költségvetésből látjuk, hogy a „Készpénz“ és „Hátrálék“ czímén szereplő összegek semmit sem jövedelmeznek. Így tehát az 1887. június 30-ról kimutatott vagyon, jövedelmezőség szempontjából, a következő táblázatban tüntethető föl:

a) Az összes vagyonból:

Jövedelem szerinti csoportosítás	Tőke		Hány százalékba az összes vagyoni erőnek?	Egy évi jövedelem	
	frt	kr		frt	kr
Hat százalékot jövedelmez	744,257	00 ²⁵	54.4%	44,655	42
Négy és fél százalékot jövedelmez	155,368	02	11.4%	6991	56
Ismeretlen százalékot jövedelmez	396,352	90	29.0%	?	—
Semmit sem jövedelmez	71,591	63 ⁵⁵	5.2%	—	—

b) A közszükségleti alapok vagyonából:

Hat százalékot jövedelmez	388,322	34 ²⁵	63.8%	23,299	34
Négy és fél százalékot jövedelmez	29,940	62	4.9%	1347	32
Ismeretlen százalékot jövedelmez	144,467	26	23.7%	?	—
Semmit sem jövedelmez	46,144	28 ⁸⁴	7.6%	—	—

Elteltekintve az „Értékpapírok“ és „Ingatlanok“ ismeretlen jövedelmétől, a többi címek alatti tőkék valamivel kedvezőbb gyümölcsötetés mellett vannak elhelyezve a közszükségleti alapokból, mint az összes vagyontól. És ez nagyon is helyesen van így! Ezen állapotnál csakis az volna még inkább megfelelő a főiskola igazi érdekeinek, ha az egyházkerület által egyszermindenkorra megállapíttatnék, hogy a közszükségleti alapok tőkái, mint a főiskola szellemi fejlődésének legkiválóbb tényezői. — az adott viszonyok közt lehető legnagyobb jövedelmeztetési kulcs szerint gyümölcsötetendők.

III.

Az eddigelé közrebocsátott két rendbeli költségelőirányzat adatai is komoly figyelemre méltók, a mennyiben főiskolánknak úgy jövedelmeire, mint kiadásaira vonatkozólag több rendbeli becses fölvilágosítást tartalmaznak. Ezen előirányzatok közül az egyik az 1885. évi 285-ik, — a másik pedig az 1890. évi 169-ik számú egyházkerületi végzés mellékletében jelent meg. Amaz az 1885-iki, — emez az 1890-iki évre szól. Sajnos, hogy rendszerük nem egyezik, minélfogva az adatok összehasonlításának lehetősége jóformán ki van zárva. A fontosabb adatok következők:

1. Az 1885-iki évre elő volt irányozva a tíz pénztári csoportnál, szükséglet címén 135.883 frt 48 kr, fedezet címén pedig 146.765 frt 54 kr, így tehát a jövedelem 10.882 frt 06 krral haladta túl a szükségletet. Az 1890-iki költségelőirányzattól nem lehet megállapítani a végösszegeket, mint-hogy az ösztöndíjalapokra vonatkozólag csak a kiadandó ösztöndíjak vannak kimutatva.

2. Nem véve számításba az ösztöndíjalapokat, a többi kilencz pénztári csoport adatai a következő végtételeket mutatják:

	Előirányzott összeg				Növekedés	
	1885- ⁶ -ra		1890- ¹ -re			
	frt	kr	frt	kr	frt	kr
„Szükséglet“ címén	118.971	45	128.009	43	9037	98
„Fedezet“ „	126.766	67	148.569	32	21.802	65
„Többlet“ „	7795	22	20.559	89	12.764	67

A „Szükséglet“ címén mutatkozó 9037 frt 98 krnyi emelkedés a főiskola szép fejlődéséről, — a „Fedezet“ címén mutatkozó 21.802 frt 65 krnyi növekedés és a „Többlet“ címén jelentkező 12.764 frt 67 krnyi gyarapodás pedig az anyagi helyzet örvendetes javulásáról tanúskodik.

3. Kedvezőtlenebbé válik a kép előttünk, ha a „Közszükségleti“ alapokat, a többiektől elkülönítve teszszük vizsgálatunk tárgyává. Itt ugyanis:

	Előirányzott összeg				Növekedés	
	1885- ⁶ -ra		1890- ¹ -re			
	frt	kr	frt	kr	frt	kr
„Szükséglet“ címén	73.816	60	80.656	11	6839	51
„Fedezet“ „	75.293	72	80.843	35	5549	63
„Többlet“ „	1477	12	187	24	—	—

A „Közszükségleti“ alapok szükségletének növekedése az összes kilencz csoport ilyenmő növekedése 75%-ának felel

meg; a „Fedezet“ növekedése az összesnek már csak 25%-át üti meg, a mi a „Többlet“ címén mutatkozó azon adattal egyetemben, hogy növekedés helyett nagy mérvű kevesbedés jelentkezik: azon tapasztalati tényre hívja föl figyelmünket, miszerint főiskolánk szellemi fejlesztése gyorsabb tempóban halad előre, mint az anyagi erő gyarapodása.

IV.

Az előbbi pont alatt érintett jelenség, a vagyoni erő hanyatlását mutató adatok, végül és különösen az egyházkerületi jegyzőkönyvekben hangsúlyozott deficitek folytán, — főiskolánk biztos fejlődésének forró óhajta által vezérelve, — egy szerény indítvánnyal zárjuk be sorainkat. Jól tudjuk, hogy egy tudományos intézet ügyeit kormányzó magas erkölcsi testület nem vehet az üzleti élet érdekhajhászói közé, de másrésztől napnál világosabb előttünk, hogyha egy önmagában is jótékony célú intézmény szervezése által a legnagyobb mértékben megkönnyítheti egyházkerületünk azon nagyfontosságú feladatát, mely az általa századok óta fentartott és mindenkor az idők kívánalmaihoz képest tökéletesített főiskola anyagi ügyeinek korszerű fejlesztésében áll: úgy annak létrehozásától — a kezdet nehézségei miatt — nem fog visszariadni. Ily intézmény volna vélekedésünk szerint egy „Költségügyi takarékpénztár“, melynek létesítése esetén egyrészt a meglévő erőforrások felhasználása sokkal eredményesebbé válnék, másrészt pedig a vagyonkezelésnél nem merülnének föl az egyházkerületi jegyzőkönyvekből látható amaz állandó jellegű nehézségek, melyek miatt a számadások végleges megvizsgálása csak 2—3 évi késedelemmel kísérheti a haladó időt.

Nem adhatunk programot egy ilyen jótékony pénztártétel szervezéséhez, hanem egyelőre megelégszünk az eszme szóba hozásával, mindössze csak annyit látunk szükségesnek, hogy a kivihetőség szempontjából rámutassunk ama példákra, melyek úgy külföldön, mint némely helyt hazánkban is a városi takarékpénztárak alapítása folytán merültek föl. — Nem mellőzhetjük hallgatással azon mozgalmat sem, mely közelebb az erdélyi r. kath. status kebelében egy földhitelintézet létesítése céljából keletkezve, oly általános kedvező fogadtatásra talált.

Felszólalásunkat azon jámbor óhajással fejezzük be, hogy vajha fölkarolnák a hivatottak az általunk szóba hozott eszmét, melynek czélszerű megvalósítása által főiskolánk anyagi fejlődésének s ez alapon szellemi virágzásának előbbvitelét, biztosítását várjuk és reméljük.

Gregarius.

Az egyházi közigazgatási bíróság szervezete, hatásköre és eljárása a magyarországi ev. ref. egyházban.

IV.

A bizottsági munkálat szövegét befejezi az F) Ujítás, a következő §-sal.

„56. §. Egyházi bíróságok előtt folytatott ügyekben elmulasztott határidők igazolásának helye nincs. Ujítás pedig csak egy ízben, azokban az ügyekben használható, melyekben az ítélet az anya- és társ- vagy leányegyházak közti vitákra

(10. §. 3. pont), alakuló egyházközségnek közösen használt egyházi és iskolai vagyon megosztására (10. §. 4. pont) vonatkozik; továbbá azokban az ügyekben, a melyekben az ítélet hivatali fizetést, vagy természetben szolgáltatandó tartozásokat állandóan s jövő időkre is kiható érvényességgel állapít meg. 57. §. Az egyh. bíróság az újítás iránti kérelemnek csak akkor adhat helyt, ha a vesztes fél olyan új bizonyítékokat mutat be, melyeket előbb nem használhatott, s ha az új bizonyítékok alkalmasak lennének arra, hogy a hozott ítéleteket a bíróság megváltoztassa, vagy ha a vesztes fél a büntető törvények által tiltott események miatt lett vesztes, és ez a büntető bíróság jogerős ítéletével bizonyítható. 58. §. Újítási kérelem új bizonyítékok alapján a II. bírósági ítélet kézbesítésétől számított 6 hó alatt — és ha az újító fél újabb bizonyítékát csak később találhatta fel, az újabb bizonyíték feltalálásától, illetőleg ha a büntető bíróság ítélete később keletkezett, a büntető bíróság ítéletének jogerőre emelkedésétől számított 30 nap alatt adható be. Elkésetten beadott újítási kérelem az elnökség által visszaútasítandó. 59. §. Az újítási kérelem az egyházmegyei tanács egyházi elnökéhez adandó be, s az újítás megengedhetősége fölött — és ha az újítást megengedi — egyidejűleg az ügy érdeme fölött is az egyházmegyei tanács határoz. Az eljárás a rendes eljárási szabályok szerint történik. 60. §. Az újítási kérelmet elutasító végzés ellen az elutasított fél, az egyházkerületi törvényszékhez felebbezhet. 61. §. Újítás az ítélet végrehajtását nem akadályozza.

Az ide vonatkozó indoklás ekként hangzik:

„Végül fel kell vetnünk azt a kérdést, hogy egyházi közigazgatási bíróságok előtti perekben újításnak egyáltalában vagy kivételesen lehet-e helye? Véleményünk szerint választás elleni panaszos ügyekben, adó és adótermészetű tartozások s választói jogosultság fölött folytatott vitákban s hivatali folyó fizetésekért s természetben szolgáltatandó folyó tartozásokért újítást engedni annyit tenne, mint megörökíteni oly viszályokat, a melyeket az egyházban húzamosabb időn át fentartani az erkölcsi és vallásos élet súlyos sérelmével volna összekötve. Lelkész- és tanítóválasztási ügyekben újítást engedni már azért sem lehet, mert az újítás csak birtokon kívül történhetvén, az alapperben hozott ítéletek végrehajtása után, p. o. a lelkészválasztás újabb foganatosítása után, az újításnak semmi sikere s értelme sem lehetne. Az adózás kérdésében pedig, miután azt a presbyterium évenként veti ki, jogsértés esetében úgy sincs kizárva, hogy újabb kivétel helyessége elbírálás tárgyává tétessék, a multa vonatkozólag pedig az egyházak háztartásának rendje nem engedi meg, hogy már megállapított adók felforgattassanak. Választói jogosultság időnként szintén változás alá jön, a szerint, a mint az egyháztag a törvényes feltételeket teljesíti, vagy nem; s az egyháztag a multáról választási jogát különben sem gyakorolhatná. Ily esetekben tehát, azt véljük, újításról szó sem lehet. Más tekintet alá jöhetnek a 10. §. 3. és 4. pontjában említett ügyek s azok az ügyek, melyekben az ítélet hivatali fizetéseket, természetben szolgáltatandó tartozásokat állandóan és jövő időkre is kihatólag állapít meg. Ezekben az esetekben az ügyek nagyobb fontosságára s a hozott ítéleteknek vagyoni jogi következményeire tekintettel, a javaslat szövegében meghatározott kivételes esetekben nem tartottuk az újítást megtagadhatónak. Általános vonásokban jeleztük az egyházi bíróságoknak szervezeti, hatásköri és eljárási szabályait, valamint a lényegesebb indító okokat, melyek e szabályok javallatára vezettek. Ha az eljá-

rás szabályai hézagoknak találtnak, igazolja eljárásunkat az a törekvés, hogy nem akartuk a nem jogász bíróságot szabályokkal túlterhelni s különösen feleslegesnek látszó formalitások által megkötni. A bírói belátás, úgy véljük, e szabályok útmutatása mellett meg fogja találni oly esetekben is a helyes utat, a mely esetekre e tervezetben kifejezetten szabályokat nem talál. Ha a törvénykezésnek ezek a szabályai már így is terjednek és bonyolultnak fognak találatni, igazolja eljárásunkat az a követelés, a melyet a törvénykezés tőlünk igényel. Ha bíróságot és bírói eljárást akarunk, nem térhetünk ki azoknak a szabályoknak megalkotása elől, a melyek a bírói tetszés vagy épen önkény elől a feleket védik; s melyek szükségesek arra, hogy concret esetben az igazságot a bíró felismerhesse s a törvényt megfelelően alkalmazhassa. Ki kell azonban itt fejeznünk azt az óhajtatásunkat, hogy a fegyelmi bíróság szervezete és eljárása, a mennyiben azt az eltérő ügyek természete megengedi, összhangba volna hozandó. Mi a bírósági szervezet szabályaitól s az u. n. rendkívüli ülések tartásától azt várjuk, hogy lehetővé lesz téve különösen sürgős eseteket, súlyos bántalmakra s a közviszonyok elfajulására vezethető ügyeket 2—3 hó alatt véglegesen s kellő alapossággal eldönteni. Eljárásunkkal ez lehető, a kivétel természetesen azoktól függ, a kik hivatva lesznek a törvényt alkalmazni. Ezt a gyorsaságot bíróságainktól megvárhatjuk, többet követelnünk viszonyaink közt lehetetlen. Ha bíróságaink előtt éveken át hurczoltatnak elmergesített választási ügyek, s míg ez alatt az egyházban visszavonás, ellenségeskedés dúl, addig az egyház rendes lelkes nélkül van, akkor nem használunk a bírósági eljárással. Csak akkor ajánlható a bíróságok szervezése, ha az alapos elbírálás mellett a gyorsaságot is tudjuk biztosítani s a javasolt eljárással erre törekedtünk.

Ime ezekben ismertettük és pedig a tisztább és közvetlenebb áttekintés céljából a vagy szó szerint vagy kivonatolva közölt szöveggel kapcsolatban, a megfelelő indoklás szó szerinti szövegét, tehát azon fontos munkálatot, mely ismét arról tanúskodik, hogy a bizottság feladatát nem a meglévő törvény szavainak változtatásában, hanem az egyházi élet követelte eljárás czélszerűbbé tételében kereste. Elismerésünket érdemli ki buzgó eljárásáért. Azonban látva előttünk ezen 61. §-t, melylyel törvénykönyvünk vastagíttatni czéloztatik s a szöveg 9. §-ára tekintve, — mely a bíróságok ügyviteli szabályzata megállapítását az egyházkerületek hatáskörébe utalja, — lehetetlen, hogy eszünkbe ne jusson b. e. Dobosunk, ki a zsinat eleven vitaközlésai között, mindannyiszor, valahányszor sikerült a szövegből egy §-t törölni, benső örömeinek nem késett kifejezést adni a felett, hogy tehát egy §-sal kevesebb lesz. Ezzel csak azt akarjuk részünkről kifejezni, hogy a bíróság szervezetét mi is egyszerűbb alakban kívántuk volna látni. Ne feledjük soha, hogy míg az ügyek sem, az emberek sem egyformák az egyházi és polgári téren, úgy a szabályoknak sem kell olyanoknak lenni, hogy csak a felírásból ismerhessük meg, hogy itt egyházi és nem polgári ügy intézéséről vagyon szó. Talán az is figyelmet érdemel, hogy az egyházi bírák e nemű foglalkozása és állása csak mellékes egy más és pedig egész embert követelő élet-hivatás mellett. Ne feledjük tehát, s a mennyire lehetséges, valósítsuk az ezek meggondolásából származó követelményt.

E—s.

Tárcza.

Anno 1698.

— (Irodalomtörténeti excursio). —

Nevezetes év ez a magyar nemzeti ének-irodalom történetében, mert a ref. halotti énekes könyv ekkor újított és bővített.

Szilvás-Ujfalvi Imre 1598-ban adta ki Debreczenben az első funebralist, melyet az akkor már szép számmal megjelent ref. és egy ág. hitv. ev. gyűjteményekből szedgetett egybe.

Az első gyűjteményben a halotti énekek száma 38.

1635-ben (Gönczi V. kiad.) tízzel bővült, ez a 48 halotti ének használtatott aztán 1698-ig.

A pápai halottas könyv (1841.) előszava mondja, hogy az 1598-iki első gyűjtemény „1676-ban Lőcsén Brewer Sámuel által meg bővítve, — 1698-ban pedig meg jobbitva, Debreczenben kinyomattak“.

Ki után? és micsoda forrásból mondja ezt? nem tudom, hanem annyit mondhatok, hogy 1841-ben, mikor azt az előszót írták, még senki se tudhatta, hogy Lőcsén 1676-ban énekes könyvet (Gönczi 17. a hal. é. 16. kiad.) adtak ki, — még Szabó Károly „Régi Magyar Ktár“-a se tud róla, hanem jegyez egyet, az I. kötet 528. l. 1287. sz. a. 1682-re.

En nagy figyelemmel vizsgálván a S.-pataki coll. unicum példányát, rájöttem, — s 84. v. 85-ben nyilvánosan be is bizonyítottam, — hogy ez az énekes könyv nem 1682., hanem 1676-ból való.

Szabó K. tévedett, mert csak a hozzá kötött Zsoltárok évszámát (1682.) nézte, — én a 417. lap alján levő órszó-ra figyelmeztvén, mely is: In, kérdém magamtól: mit keres itt ez az In? . . .

Aztán vigyáztván a papír, nyomás, betűk, czifrázatok, ívjelzés órszókra az előző lapokon, a következőkön megtaláltam az In folytatását: In exequiis defunctorum, mely rendes címe a halotti énekeknek és rendes címlapja is, ott alul nyomva van így: Lőcsén Brewer Sámuel által Anno 1676. Ez kerülte ki Szabó K. figyelmét.

Akkor, egész terjedelmében közölvén e helyreigazításmat, a tudós Szabó K. felette igen örült rajta, elfogadta, helyeselte s be is jegyezte a Régi M. Ktár II. kiadása számára. Nem tudom, ha a pápai halottas könyv nagyevű szerkesztője, Boesor István így járt-e el? de a S.-pataki coll. unicum példányában sincs több 48 halotti éneknél, — annál t. i. a mennyivel 1635-ben bővült!

Hogy csakugyan 1698-ban bővített a funebralis, azt tudta a legutolsó halotthoz járó gyerek is, mert hisz minden későbbi kiadás előszava alatt, vagy végén ott olvashatta: „Költ Debreczenbenn Pünköst Havának 12-dik napján 1698-dik Esztendőben“.

De ebből az évből senki könyvet nem látott. Boldogult két nagy tudósunk, Lugossy és Szabó Károlylyal kerestük, — hajtottuk tovább húsz évnél, mert csakis az eredeti 1698-iki kiadás lett volna a leghitelesebb bizonyíték arra nézve, hogy mennyivel bővült hát a funebralis? mennyire szaporodott az egy századig használt 48 ének?

Már lemondunk róla, hogy valaha találhassunk egy lapangó példányt, — ama két jelesünk elhalt! Szabó K. még halála előtt néhány hóval is lelkekre kötö levelében így: „ke-

resse, — keresse, meg ne haljon addig, míg egyet nem talál! nekem már úgy is nagyon közel van a vég“!

Semmi reményem se volt már, hogy valaha testi szememmel megláthassam ezt az üzött-hajtott, keresve-keresett könyvet, mígnem néhány héttel ezelőtt egy lev. lapot kapok Ugoesamegye Tisza-Bökény falvából, Király Antal lelkész atyánkfiától, hogy van az ő birtokában egy 32-r. kis halottas könyv 1698-ból, szívesen rendelkezésemre bocsátja, ha kívánom.

És a mi kedves atyánkfia elküldé nekem e drága kis könyvet, melyből már most teljes hitelességgel megállapíthatjuk: mennyivel bővült a funebralis 1698-ban?

Az előszó ugyanaz, a mi az 1598-iki Szilvás-Ujfalvi-féle, megtoldva még ezzel:

„Továbbá találtam még ezeken kívül többet is, jól lehet igen keveset, de én nékem elégnek tetszenek ezek. Osztottam három részekre: az elsőben vagynak a melyeket a halottas ház előtt szoktak mondani; a másodikban a halott kivitelkor; a harmadikban a melyeket a sír felett. De ez osztán nem olly köteles, hogy változás lehetne benne: melly a kántoroknak eszességeken áll. Költ Debreczenben, Pünköst havának 12. napj: 1698. Esztendőb:“

Nem állhatom meg, hogy meg ne jegyezzem, miszerint ekkor még nem fejlődött ki Debreczenben a két n-n-es magyar nyelv!

Midőn itt a nyilvánosság terén is megköszönném t. Király Antal atyánkfiának, hogy e drága és ritka kis könyv — még eddig unicum — példányát közhaszonra bocsátani szíveskedett; átmegyek a tartalom ismertetésére.

Van benne 75. halotti ének, ezek közül 29. olyan, mely még eddig nem jelent meg a funebralisban, tehát 29. énekekkel bővített az 1698-iki második ref. halotti énekes.

Van még benne néhány Zsoltár, a Sz. Molnár Alberté: 6. 38. 39. 49. 88. 90. 102. 143. s az utolsó (277-ik) lapon a Simeon éneke: Uram bocsássad el.

Az a kérdés már most: ez a 29. halotti ének honnét származott? kitől? mikor? hol jelent meg először?

Kimutatom sorjában, azzal a tárgyilagos szigorú igazsággal, melylyel éltem teljes életemben, magyar nemzeti énekirodalmi munkálkodásomban. Nem teszek úgy, mint Bogisich Mihály úr tett hajdanában, hogy: ez is a mienk, az is a mienk! nem mondom azt az „Életemnek végső napját“-ra, hogy ez ő református ének, mint ő mondá — risum teneatis — a „Mennyből jövők most hozzátok“-ra, hogy ő katholikus hymnus; hanem: suum cuique! a mi igaz, az igaz, — én nem szólok semmit, csak írom, a mit ez a kis könyv mond, s a mit az alább hivatolandó gyűjtemények beszélnek!

A különbség tehát 1598 és 1698 között a következő:

1. Gondolkodjál ember az te büneidről, Isten ellen való számtalan vétkekről. 14. vers 4. sor, Cantio optima ad notam: Oly búval bánattal az Aeneás király. Bártfa 1593. 359. l. — Ist. dics. XVII. sz. Heltai 334. l. — Itt 154. l. vf: Gerkasi edat.

2. Vigyázz halálodra halandó ember, Látod hogy a sok bün árad mint tenger, 13. v. 4. s. óta: Porrá való s jaj el. itt először 162 l. él ma is.

3. Életemnek végső napját, Minthogy már elértem óráját, 21. v. 4. s. Illyés István 1693-iki róm. kath. gyűjteményéből. Ma is él, — a pápai hal. é. k.-nek 10. v.

4. Krisztushoz készülök szerelmes szüléim, Bennetek elhagylak kedves nevelőim. Az édes magzat végbúcsúja 22. v. 4.

s. Illyés István 1693. róm. kath. gyűjt. Itt 171. l. 25. v. él ma is. A pápai hal. é. k. (1841.) 6. v. Losonczinál (1778.) 11. v. Itt a vf: Czeglédi Pál édes Pannájával.

5. Kegyes buzgósággal viseltetett népség, Koporsóm és sírom mellett forgó kösség, 27. v. 4. s. Barovinus (Szilvás-ujfalvi Imre) XVI. sz. itt 177. l. Átvette Kájoni (pápista) 1676. 1719. 596. l. A későbbi bőv. kiad. él ma is 25. v.

6. Szomorú a halál a gyarló embernek, Halál követitől mindenek rettegnek, 34. v. 4. s. vf: Stephanus Kőrösi rektor Comjatiensis. A XVI. sz. végéről származik, vagy a XVII. elejéről. Szerző neve, lakhelye s hivatala mutatja, hogy prot. termék. Átvette Illyés István 1693. 80. l. szerző nevét szokása szerint álezázva, — ugyan Kájoni is 1676. 1719. 598. l.

7. Figyelmetes keresztyének kik ide gyűltetek, Szép se reggel énekszóval a kik elkísértek, 29. v. 3. s. vf: Forgács Miklós leánya Éva-Mária. Valami régiebb halotti ének lehet, mert Illyés István 1693. 130. l. a vf: ezt adja: Foagacs Miklós leama Eva-Daria, a 3-ik v. elhagyva. Kájoninál 1676. 1719. 609. l. 28. v. Losonczinál (1778.) már csak 14. v. él.

8. Mit bizik e világ ő álnokságában, Kinek szerencsége vagy on elromlásban, 10. v. 4. s. fordítása a latin Cur mundus militat-nak. Magyarul először Bornemiszánál jelenik meg 1582. 149. l. a latin szöveg a 207. l. van e cím alatt: **Ritmus Jani Pannonii,** de inconstantia rerum humanorum. E szerint **e híres hymnus magyar termék!!** Az 1651. első (diák-magyar) róm. Cath. gyűjt. 249. l. e cím alatt közli: Hymnus B. Jakopini, de vanitate mundi. Ugyanígy vette át az 1674. Cant. Cath. is 236. l. Itt esinosabb fordításban jelenik meg, mely Losonczinál (1778) ma is él. e kezdettel: Mit bizik e világ ő dicsőségében, Melynek szerencsége elmúlik hirtelen.

9. Bizonytalan voltát világ állapotjának, Változását látjuk im minden állatoknak, 18. v. 4. s. Kájoni 1676. 1719. 593. l. Illyés István 1693. 53. l. Itt esinosabb alakban 203. l. 19. v. Losonczinál (1778) 11. v.

10. Jer most szóljunk e szomorú alkalmatosságban, Miként esénk az istennek ő nagy haragjában, 12. v. 3. s. Kájoninál 1676. 1719. 595. l. és Illyés Istvánnál 1693. 12. l. 14. v. itt 207. l.

11. Uralkodó nagy úr isten, Ki hatalmas vagy mindenekben, 16. v. 4. s. nóta: Jézus Krisztus Ist. itt először 216. l. a későbbi bőv. kiad. és Losonczinál ma is él. Dallam: szép magyar.

12. Szeretlek én téged uram, Ne felejtkezzél el rólam, 4. v. 12. s. itt először 219. l. A későbbi bővített kiadásokban ma is él. Dallama felséges magyar.

13. Miért szorgalmatoskodunk, S annyit gondolkodunk, 4. v. 10. s. itt először 221. l. A későbbi bőv. kiad. ma is él, dallam: kevés értékű.

14. Im itt fekszem mint férgeske, Koporsómba helyeztetve, 5. v. 6. s. itt először 223 l. dallam: felséges magyar, a későbbi bőv. kiad. ma is él. Gyönyörű átírása van Losonczinál (1778.) 11. l. Im itt fekszik egy virágszál, Kit leszakasztott a halál, — de igen gyarló dallamon.

15. Im látod virág voltát, Mely hirtelen elhervad, 11. v. 4. s. Illyés István 1693. 95. l. vétetett, — itt 10. v. 224. l. Illyésnél a 2-ik sora: Hirtelen változását. Losonczinál 9. l. gyönyörű átírása van, él ma is.

16. Szegény férgeske itt fekszem, Setét kamrámban nyugosom, 4. v. 6. s. itt először 226. l. A későbbi bőv. kiad. megvan, Losonczinál nem vette át.

17. Szivem szerént kívánom, Utolsó órát, 11. v. 4. s. itt először 227. l. fordítás németből: Herzlich thut mich verlangen. Gyönyörű dallamát szerző Hassler Leo, 1601. (szül. 1564. Nürnberg, mh: 1612. mint udvari orgonász Frankfurtban). Dallama talán egyetlen a német egyh. dallamok között, melynek menete, némely régiebb magyar énekek és népdalokéval: (Kocsárosné ejnye ejnye ejnye, Be szennyes a köténye eleje, Lóra csikós lóra, Elszaladt a ménes! stb.) megegyez, — frygiai scála, — melyre igen jól jegyezte meg a fentebbi években ifj. Jeszenszky Károly, hogy Hassler Magyarországból vitte át a themát. Meg van tótul is: Srdcéné zádám sobé. Ma is él 8. v.

18. Látván e világnak csalárd voltát hinni, Reméltelen dolog hozzá ragaszkodni (1696. folyamodni), 23. v. 4. s. Ács Mihály Zöng. M. Kar 1696. 231. itt 230. l. vf: Lariaiae Botróti Lászlóné. A későbbi bőv. kiad. él. Losonczinál nem vette át.

19. Jaj mely hamar múlik e világ öröme, Hirtelen változik minden ékessége, 17. v. 3. s. Kájoni 1676. 1719. 553. l. (így: Jaj mely hamar múlik e világ ereje, Mely hamar elbomlik minden erőssége). Illyés István 1693. 96. l. Itt 247. l. Losonczinál (1778.) 11. v. a pápai hal. é. k. (1841.) sokkal esinosabb alakban ma is él.

20. Harcz ember élete teljes életébe, A halállal menni mindennek kell szembe, Militia est vita hominis super terram. 9. v. 4. s. itt 8. v. 250. l. Kájoni 1676. 1719. 566. l. Illyés István 1693. 23. l. Losonczinál megvan mind, a pápaiban már csak 3. v. él.

21. Ó Jézus istennek ártatlan báránya, Én bűnös lelkemnek kegyes megváltója, 6. v. 4. s. itt először, a későbbi bőv. kiad. és Losonczinál ma is él.

22. Elvégeztem életemet, E nyomorúlt világban, 6. v. 8. s. Ács Mihály Zöng. M. Kar. 1696. 214. l. 1770. 907. l. Itt 254. l. fordítás németből: Mein Wallfahrt ich vollendet hab. Hornigh Lajos gyakorló orvos és koszorúzott költő majnai Frankfurtban, Gusztáv Adolf halálára 1633. írta és zenésíté. Itt 254. l. más — gyönyörű magyar dallamon, a későbbi bőv. kiad. és a Dunántúli ev. é. k. (de német dallamán) 530. sz. a. ma is él.

23. Én lelkem légy csendességben, Nyugodjál meg elmédben, 5. v. 8. s. 256. l. itt először, nóta: Mint a szép hives p., a későbbi bőv. kiad. s Losonczinál ma is él.

24. Immár eljött az óra, Melyben paradicsomba, 12. v. 6. s. itt először, 258. l. A későbbi bőv. kiad. ma is él.

25. Jézus életemnek, Öröme szivemnek, 6. v. 9. s. először, Lőcse 1691. ford. németből: Jesu meine Freude, meines Herzons Weide. Ács M. Zöng. M. Kar 1693. 120. l. 1770. 561. l. Itt 261. l., a későbbi bőv. kiad. ma is él.

26. Minden ember csak halandó, Minden test mint fű virág, 8. v. 8. s. itt először, 263. l., a későbbi bőv. kiadás ma is él.

27. Örülj lelkem teljes szívből, Felejtsd el minden bűdat, 10. v. 8. s. itt először, 266. l., a későbbi bőv. kiad. él ma is.

28. Én istenem benned bizom, Segélj ne hagyj tántorodnom, 17. v. 5. s. ford. németből: Ich hab mein Sach Gott hingestellt. Ács M. Zöng. M. Kar 1696. 204. l. 1770. 911. l. — Itt 271. l., a későbbi bőv. gyűjt. 15. v. a pápaiban 9. v. él ma is.

29. Igy kell-é mégis maradnom, Ez inségben sirnom, 5. v. 9. s. Ács M. Zöng. M. Kar 1696. 153. l. — 1770. 678. l. — Itt 275. l., a későbbi bőv. kiad. ma is él.

* * *

Eloszlanak pedig ez énekek így :

Itt először jelenik meg	— — — —	11.
Régibb magyar prot. gyűjt. vétetett	— —	5.
Pápista	— —	8.
Német fordítás	— — — —	5.
		29.

Nem említve itt e 11 éneket, csak visszatekintve arra a 65 magyar énekre, melylyel 1635. óta növekedett a magyar protestáns énekköltészet; mivé lesz a nagy Toldy amaz állítása, hogy: „a prot. énekköltészet a bécsi béke után termelni megszűnt”? átláthatja a figyelmes olvasó!

Honnét származott az úttörő nagy bajnok e tévedése?

Maga megmondja: ő sohse látta Gönczít, míg nem egyszer a véletlen szerencse — mint engem most — egy példánynak juttatá birtokába, — Toldy azt gondolta, hogy ez az eredeti, pedig **nem eredeti**, hanem már bővített; mert az 1592-iki első kiadásban van csak: 224. Az 1635-iki **ötödik** kiadásban pedig van már: 289, tehát a többlet 65. Aztán mindig bővül a prot. Cantionale: 1652-ben az 1635-iki 289-en túl van még 21, tehát 310! És mégis ott van és tanítatik Toldy irodalomtörténete a magyar középiskolákban, ez a legdrágább, legkényesebb tantárgy, s ebben az a balvélemény, hogy a magyar prot. ének-költészet a bécsi béke után termelni megszűnnek!!! Toldy tankönyvét a kiadó, a magyar nemzeti irodalom egyik magas oszlopa: Gyulai Pál revidiója alá bocsátá s az alatt adja ki, és ez a ferde irány, ez a balvélemény, ez a hazugság még most is tanítatik a magyar ifjúságnak stb.!

Honnét tudom én mindezt? mivel tudok én bizonyítani? Felelet: 125 (eddig ismert) gyűjteményt vizsgáltam át, — im', most adom a százhuszonhatodikát, melyet egy önzetlen pásztor-társam bocsátott rendelkezésemre s birtokomba, — ennek a 126. gyűjteménynek ilyen pontos leírása készen van nálam, 20 keserves év munkája! Az ezekben foglaltató 2286 = kétezerkétszáznyolcvanhat régi magyar ének biográfiája szintén készen van nálam. A mit írtam, szóltam, — nem én cselekedtem, — hanem mondták az eredeti gyűjtemények, maguk az énekek!

Ne mondja senki dicsekvésnek, a mit írtam s írok, — mindez a tiszta irodalomtörténeti igazság kifejezése.

A ki kételkedik, keressen utánam s czáfoljon meg, vagy mutassa ki, hogy tévelygek, még meg is köszönöm!

Gyoma.

Kálmán Farkas.

Iskolaügy.

Észrevételek

a középiskolai felügyelő tanács elnökének tisztántúli ref. gymnasiumaink mult évi állapotáról az egyházkerületi közgyűléshez terjesztett jelentésére.

A mult évi október hóban tartott egyházkerületi közgyűlés 350. számú határozatában az iránt híván fel a középiskolai tanárkarokat, hogy a felügyelő tanács elnökének évi jelentésére eshetőleg észrevételeiket tegyék meg: midőn erre vonatkozó észrevételeinket az alábbiakban tisztelettel előterjesztjük, nem mulasztathatjuk el a felett érzett örömünknek kifejezést adni, hogy iskoláink szellemi és anyagi állapotával oly

sok oldalú megfigyeléssel és összehasonlítással készült, közvetlen tapasztalaton épült, s tanintézeteink külső és belső életét őszintén feltáró jelentés terjesztetett a főtiszt. egyházkerületi közgyűlés elé. Ily beható részletezés, a leplezetlen adatok tárgyyszerű csoportosítása mellett ritkán volt alkalma egyházkerületünknek a kebelében levő gymnasiumok életébe beletekinteni. Pedig az önmagunk tökélyesbítésének nélkülözhetetlen alapföltétele: önmagunk megismerése. S e jelentés bizonyára évtizedek mulasztását pótolja, midőn „magunk közt” őszintén figyelmeztet bennünket, hogy „gymnasiumaink fejlesztésében régtől fogva nem tartottunk lépést a korrallal és a szükségletekkel s hogy e miatt a hasonló intézetektől, melyek bővebb segélyforrásokkal és a haladásra alkalmasabb kormányzati szervezettel bírnak, nem kis mértékben elmaradtunk.”

Nincs okunk e jelentés adatainak megbízhatóságában kételkednünk, annyival kevésbé, mivel egyik-másik irányban — a mennyiben közvetlen észleletünk körébe esik — ez adatokat saját tapasztalatunk is megerősíti. De ha a jelentés hű tükröt tár elénk gymnasiumaink jelenlegi állapotáról, akkor az egyházkerület feladata körébe tartozik — a mitől a felügyelő tanács t. elnöke óvatosan tartózkodik — levonni magára nézve a következtetéseket, s haladék nélkül megtenni mindazon intézkedéseket, melyek e jelentésben jelzett hiányokat és fogyatkozásokat minél előbb megszüntethetik. Ugyanazért részünkről, nem látván más alapját e jelentésre teendő észrevételeink szükségének, az alábbiakban csak azon pontozatokra kívánjuk a figyelmet felhívni, melyek egy vagy más tekintetben intézkedést igényelnek.

1. Feltűnő, hogy a görög nyelvi tanulmány pótlására vonatkozó, mult évi XXX. törvényezikk irányában gymnasiumaink különböző magatartást tanúsítottak. Míg tehát e törvényezikk az állami vezetés alatt álló gymnasiumokra nézve egyenlő állapotot teremtett, s míg összes hazai reform. egyházkerületeink e törvénynyel szemben — már akár mellette, akár ellene foglalván állást — kebelükben levő összes tanintézeteikben egyöntetű eljárást követtek: csak a mi egyházkerületünk az, a melynek körében a fentartó testületek — be nem várva az egyházkerület megállapodását — ez ügyben saját felelősségökre intézkedtek. Pedig elég széthúzás nyilatkozik már abban, ha egyetemes konventünk és egyetemes tantervünk meglétele mellett is az egyes egyházkerületek autonómiaja önállóan rendezi be tanintézeteit; ha a különböző eljárás szabadságát egész az egyes iskolákig leviszszük, akkor az egyházi felsőbb hatóság felügyeleti és kormányzati joga teljesen illusoriussá válik. Haladéktalanul felhívandónak tartjuk tehát az egyházkerületet, hogy még a tavaszi közgyűlésen ez ügyben összes gymnasiumainkra vonatkozólag egyöntetű eljárást szabjon meg.

2. A jelentés első része a tanulók létszámára vonatkozólag egyszerűen constatálja a nagymérvű növekedést, a nélkül, hogy ehhez megjegyzést fűzzen. Mi azonban megütődve azon számadaton, hogy a szigeti gymnasium 8-ik osztályában majdnem két annyi növendék volt a mult évben, mint az első osztályban, magántanulóinak száma pedig a többi gymnasiumok összes magán-növendékeinek kétszeresét is felülhaladja: az egyházkerület figyelmét e körülményre okvetlenül felhívandónak tartjuk; mert nemesak a mi meggyőződésünk, de általános tanügyi tapasztalat, hogy valamely tanintézet legfelső osztályaiba más iskolák növendékei csak a gymnasiumi pálya könnyebb elvégzésének biztosításáért sereglenek össze; a ma-

gántanulóknak oly nagy száma pedig a legjobb hirű tanintézetre is árnyékot vetne, mennyivel inkább gyanút kelthet tehát oly iskola irányában, melynek jó hírneve legközelebb is annyi támadásnak volt kitéve.

3. A tanulók iskolai bentlakására nézve a jelentésben hangoztatott irányelveket tanári karunk is helyesli; de épen ezért nem állapodik meg ezeknek akadémikus fejtegetésénél, hanem mélyen érezvén, hogy saját főiskolánk körében a bentlakás — bármily haladás történt is az újabb időkben e tekintetben a mult viszonyokhoz képest — máig sincs a kor és paedagogia követelményeihez mértén rendezve, sőt folytonosan észlelvén a kellő rend és felügyelet hiányának növendékeink erkölcsi és szellemi fejlődésére történt káros hatását: az egyházkerületi közgyűlés figyelmét ez ügyre felhívati óhajtjuk, hogy akár a főiskolai háznagy, akár az orvosi hivatal, vagy más organum útján a bentlakásnak a mai kor színvonalán álló rendezésére gondot fordítani szíveskedjék.

4. A tanulók erkölcsi magaviseletére vonatkozó osztályozást illetőleg a jelentés szerint egyházkerületünk gymnasiumaiban a tanulóknak 53 %-a volt jó magaviseletű, míg a hazai összes gymnasiumokban e minősítés 65 %-ot tesz. E mellett az egyházkerületi gymnasiumokban is oly hullámvás észlelhető e tekintetben, hogy — két szélsőséget említve — Nánás kettő híján összes növendékeit jó magaviseletűeknek osztályozza, Túr pedig e qualificatiót növendékeinek csak 24 %-ára terjeszti ki. Részünkről egyáltalán nem vagyunk hajlandók föltenni, hogy e nagy különbség magában a tanulók tényleges magaviseletében mutatkoznék, hanem legnagyobb részben azon körülménynek rójjuk fel, hogy az erkölcsi magaviselet osztályozásánál az egyes tanárokat és tanári testületeket különböző alapelvek vezérlik. Egyik a jó osztályzatot csak a példás magaviseletű tanulókra szorítja, másik mindazokra kiterjeszti, kik egy vagy más tekintetben tanári fegyelmezést nem vontak magokra. Egyik a jó erkölcsi osztályzatot nem tudja elgondolni a tanulmányi jó előmeneteltől különválasztva, másik különállónak tekintvén a magaviselet és tehetség vagy szorgalom kérdését, e kettőt egymástól függetlenül ítéli meg. Ugyanazért szükségesnek tartjuk, hogy tanári testületeink e tekintetben egyöntetű eljárásra s közösen megállapított irányelvek kövételére szólíttassanak fel.

5. Iskoláink szellemi állapotára vonatkozólag legszomorítóbb adatnak találjuk a jelentésnek azon kimutatását, mely szerint egyházkerületünk tanintézeteiben a gymnasiumi pálya folyamán több a jeles és jó tanuló, mint bárhol az országban, és mégis érettségi vizsgálatainkon a tanulóknak jóval nagyobb %-a bukik el, mint az állami tanintézetekben. E jelenség, mint általában a társadalmi tünemények, bizonyára nem egy vagy két, hanem igen sok oknak összetett hatására vihető vissza, a mely okokat a tanító, fentartó és kormányzó testületeknek sokoldalú munkásságával és huzamos idő alatt lehet csak megszüntetni. Hogy pedig a jelentésnek ez a része is egészen tárgyilagos ítéleten épül, a statisztikai adatok meggyőző volta mellett igazolja tanári karunknak azon tapasztalata is, mely szerint az egyházkerület 4 és 6 osztályú gymnasiumaiból tanintézetünk felsőbb osztályaiba jeles bizonyítvánnyal jövő tanulók igen sokszor a középszerű színvonalig is alig tudnak felemelkedni. Hibának kell tehát lenni a tanítás módszerében, az osztályozás mértékében, a felügyelet fogyatékoságában és az iskola hiányos felszerelésében. Mindezekben segíteni, tanintéze-

teink szellemi niveauját emelni, a fentartó és kormányzó testület gondja lévén, arra ezúttal is felhívandó; de mindenekelőtt szükségesnek látnók tanári testületeinket az iránt felhívni, hogy a tanulók érdemjegyeinek megállapítása körül komoly szigorúsággal járjanak el.

6. Az iskolai épületek berendezése és a tantermek felszerelése a jelentés szerint legtöbb kívánni valót hagy fenn Karczagon, Kisujszálláson és Debreczenben. A természetrajzi, földrajzi és történelmi taneszközökben, valamint a nélkülözhetetlen szakkönyvtárban legszegényebbek Békés, Bőszörmény, Karczag, Kisujszállás, Nánás. Hogy a jelentésnek főgymnasiumunkra vonatkozó megjegyzései úgy a tantermek szétszórtságáról és az iskolapadok régi rozsz szerkezetéről, mint a kellő tisztaság hiányáról mennyire igazak, fájdalom, a magunk részéről is eléggé tudjuk. S hogy e körülmények a jó rend és fegyelem fentartását mennyire megnehezítik, azt is eléggé érezzük. Sőt ha még hiányoznék is bennünk ez irányban való elmaradottságunk fölértékelése, eléggé figyelmeztetett rá a közoktatási kormányzat mult évi intése. Ez állapotok javítását mi magunk óhajtjuk legjobban s nem tudjuk eléggé ajánlani az egyházkerületnek az iránt való felhívását, hogy egyfelől maga menjen elől jó példával főgymnasiumának korszerű berendezésében, másfelől minden erkölcsi erejével hasson oda, hogy a fentartó testületek iskoláinknak úgy az épület, mint a taneszközök tekintetében észlelt hiányait minél előbb igyekezzenek elenyésztetni.

7. Nagyon szomorú képet nyújt a jelentésnek a tanárokról és fizetéseikről szóló része is. Látjuk innen, hogy a közoktatásügyi kormány több gymnasiumunknál a tanári létszám kevés volta, másutt a tanárok képesítettségének hiánya s ismét másutt a tanszakok aránytalan betöltése miatt eme kifogást. Tehát nincs egyetlen tanintézetünk sem, mely az 1883-iki középiskolai törvény minimalis követelményeinek teljesen megfelelné. A tanári fizetés pedig legtöbb gymnasiumunknál oly alacsony fokon áll, hogy a jelentés szerint némely intézetek a megüresedett állomásokra már most sem kapnak okleveles vagy jogosított tanárokat. Jövőben pedig e helyzet súlya még érezhetőbb leend. E körülmények már magokban is megfájnak, hogy gymnasiumaink a hasonló jellegű, de jól szervezett és beruházott középiskolákkal való versenyben több tekintetben hátramaradnak. S ennek tudata aunal aggasztóbb, mivel érezzük, hogy ez állapotok nem egyhamar fognak megszűnni. De nézetünk szerint egyetlen alkalmat sem szabad elmúlasztani arra nézve, hogy úgy az egyházkerület, mint a fentartó testületek körében a parancsoló szükség eleven érzését felköltsük. Vagy koncentrálni kell erőinket, ha külön-külön minden kisebb iskolánkat fentartani nem bírjuk, vagy ha minden meglévő tanintézetünkre szükség van, akkor — a helyett, hogy saját szegényes segélyforrásaink mellett azoknak csupán tengődő életet nyújthatunk — az államsegély igénybevételevel is biztosítanunk kell virágzásukat. Különösen nyomasztólag hat reánk annak tudata, hogy egyházkerületünk legnagyobb középiskolájában, saját főgymnasiumunkban is a párhuzamos osztályok már évek során át segédtanárokkal vannak ellátva. Pedig közel két évtized tapasztalata tesz tanúságot a mellett, hogy e párhuzamos osztályok nem tekinthetők ideiglenes jellegűeknek, és így állandó tanerők alkalmazását teszik föltétlenül szükségessé. Ez úton is felhívati kívánjuk tehát egyházkerületünket, hogy egyrészt a vidék középiskoláinak kellő számú és tisztos-

ségesen fizetett tanerőkkel való ellátását tegye komoly megfontolás tárgyává, másrészt saját főgymnasiumunk párhuzamos osztályai számára rendes tanszékek felállításáról mielőbb gondoskodjék.

8. Az iskolák vagyonáról és annak kezeléséről szóló ki-mutatás több gymnasium körében szabálytalanságot jegyez föl. Egy pár helyről nagyon hiányos tudósítás érkezik be e tárgyban, másutt sok a tőkekamat vagy haszonbéri hátrálék, egyik helyen az iskola épületei nincsenek tűzkár ellen biztosítva, másutt a pénzkezelők semmi óvadékot nem adnak. Mindezek oly tapasztalatok, melyek a felügyeletet gyakorló egyházkerület intézkedését méltán kihívják és szükségessé teszik, hogy az illető fentartó testületek szabályos eljárásra utasítassanak.

9. A jelentésnek befejező része, mintegy összegezve a felügyelő tanács t. elnökének tapasztalatait, két dolgot konstataál. Egyik az, hogy eltekintve az általános ismeretszerzéstől, mely ma már hazánkban az egyházunk részéről nyújtott tanügyi szolgálat nélkül is elérhető, gymnasiumaink a specialis hitfelekezeti nevelés szempontjából sem felelnek meg a kívánalmaknak. Ez is oly jelenség, mely — tekintve azon körülményt, hogy tanárainkat ez idő szerint az állam tanárképző-intézetéből kapjuk, — hovatovább érezhetőbb leend, a mint régibb, protestáns képzésben részesült tanáraink lassanként egymás után kidőlnek. És ez ellen csak egy sikeres orvosság lehet, a ref. tanárképző-intézet felállítása. Bizonyos szellemben csak az növelhet, a ki e szellemről maga is teljesen át van hatva. Életérdekünk kívánja tehát, hogy egyházkerületünk — a mely különben is legtovább tartotta fenn a reform. tanárképzés eszméjét tárgyalásain — vegye fel újra ez eszme fonatát, s teljes igyekezetével hasson oda, hogy a legközelebb tartandó országos zsinat ez intézmény megvalósítását sorozza egyetemes érdekű tárgyai közé.

10. A másik tapasztalati eredmény, melyet a t. elnök úr észleleteiből levon, hogy iskoláinknak sok fogyatkozása a szakszerű felügyelet hiányából származik. A felügyeletnek az a módja, melyet egyházkerületünk ez időszert középiskolái felett gyakorol, vagy egyáltalán nem felel meg a célnak, vagy ha a felügyelő tanács élire állított érdemes egyházi férfiú küldetésének akarja magát szentelni, mihamar észreveszi, hogy meglévő munkaköre mellett egy másik, egész embert kívánó feladatra vállalkozott. 10 gymnasium felett folytonos felügyeletet gyakorolni, tanári és fentartó testületek munkáit ellenőrizni, a középiskolai képzés terén szélesebb körű tájékozódást szerezve az egyes tanintézeteket irányítani, az alacsony fokozatú feladatuk magaslatára segíteni, a rendetlenséget megakadályozni: mindezt nem lehet csak úgy mellékfoglalkozás gyanánt végezve eredményesen megoldani. Már pedig minden paedagogiai irányítást, iskoláink minden fogyatkozásának föltárását az állami szakszerű felügyeletől várni: a mily megszégyenítő, ép oly kiskorú állapot.

Ha tanintézeteinket összhangzatosan akarjuk fejleszteni, akkor magunknak kell azok fölibe oly szakembert állítanunk, a ki minden idejét a gymnasiumi tanügynek áldozva, tanintézeteinkkel szemben az egyházkerület felügyeleti jogát képviselje. Örülünk rajta, hogy e meggyőződést — melynek igazságát részünkről régóta tapasztaljuk — épen a középiskolai felügyelő tanácsnak a felügyelet gyakorlásával megbízott elnöke hangoztatja. A legmelegebben ajánljuk a főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés jóakarató figyelmébe.

Ez észrevételeink megtétele után mély tisztelettel vagyunk Debreczen, 1891. febr. 20.

a ref. főgymnasiumi tanári kar s annak nevében
Tüdös János igazgató tanár.

Közügyeink.

Az egyházközségek szavazati jogának kérdése.

Kedves Barátom!

A mikolai lelkészi kör f. február hó 23-án értekezleti gyűlést tartott Száraz-Berken; ez értekezletünkön több fontos napi kérdések felett beszélgettünk, melyek mind megérdemlenék, hogy becses lapodban világot lássanak, — de ez alkalommal értekezletünk megbízásából — egyebeket figyelmen kívül hagyva — csak „a zsinati munkálatokat előkészítő bizottság egyházközmányi albizottságának küldöttsége által a magyarországi ev. ref. egyház alkotmány szervezetére készített javaslatára“; — illetőleg a törvényjavaslat 28. §-a 11-ik alpontja után, — mely a felsőbb egyházi képviseleti testületek és hatóságok tagjaira és tisztviselőire adandó szavazatokról szól, — a küldöttség által ajánlott pótlásra — mely minket legközvetlenebbül érdekel, vagyunk bátrak megtenni szerény észrevételeinket; s hogy ezt megtehessek, idézzük szóról-szóra a javaslatba vett pótlást: „Ezeknél a szavazatoknál minden anyaegyháznak 2000 lélekszámig annyi szavazata van, a mennyi rendes lelkészi állást tart fenn. Azoknak az anyaegyházaknak, melyekben a lélekszám 2000-nél több, minden további 2000 lélek után egy-egy szavazat számíttatik. — A lélekszám tekintetében az utolsó népszámlálás adatai az irányadók. Ezen kívül a mely egyház nem teljes gymnasiumot tart fenn, szavazatának száma egygyel, s a mely főgymnasiumot tart fenn, szavazatának száma kettővel növeltetik. Egy egyháznak szavazata azonban 12-nél többet nem számíthat“

Ezen javasolt pótlás az, melynek indokai is megérdemlik a küldöttség véleménye szerint, hogy nyilvánosságra hozassanak, melyet a küldöttség „mint komoly tanácskozásnak érett gyümölcsét tette papírra.“ Ezen javasolt pótlás az, mely bánt és sért közvetlenül s első helyen minket, melynek szentesítése ellen szavunkat — egyházmegyénken, s szomszéd egyházmegyéinkkel karöltve az egyházkerületen — felemelni, az ellen tiltakozni magyar ref. egyházunk iránti elengedhetetlen szent kötelességünk. Ez azon javaslat a maga komoly és higgadt indokolásával, mely presbyteri elveken és alapon nyugvó egyházközmányunkba bele nem illeszthető, mely keresztülvive, egyházainkban és kerületünkben oly elkeseredést és felháborodást idézhet elő, melynek következményeit előre csak a boldog Isten bírja.

De lássuk már az indokolást, s majd aztán tegyük meg reá észrevételeinket: „a tiszántúli egyházkerületben egyházak és egyházmegyék említettnek, melyek már többször sérelmesnek tekintették a szavazatok számításánál azt a szabályt, hogy a népes egyházak szavazata a kis népességű egyházak szavazatával egyenlőnek tekintetik, vagy csakis a lelkészek száma szerint emeltetik, mi által különösen a nagyon népes egyházaknak a közkormányzatra való befolyása csökkentve van. — A küldöttség szerint jogosnak is tűnik fel az a kívánság, hogy azoknak az egyházaknak, melyek az egyházi terhekhez nagyobb mértékben járulnak, melyekben az egyházi közigazga-

gántanulóknak oly nagy száma pedig a legjobb hírű tanintézetre is árnyékot vetne, mennyivel inkább gyanút kelthet tehát oly iskola irányában, melynek jó hírneve legközelebb is annyi támadásnak volt kitéve.

3. A tanulók iskolai bentlakására nézve a jelentésben hangoztatott irányelveket tanári karunk is helyesli; de éppen ezért nem állapodik meg ezeknek akadémikus fejtegetésénél, hanem mélyen érezvén, hogy saját főiskolánk körében a bentlakás — bármily haladás történt is az újabb időkben e tekintetben a mult viszonyokhoz képest — máig sincs a kor és paedagogia követelményeihez mérten rendezve, sőt folytonosan észlelvén a kellő rend és felügyelet hiányának növendékeink erkölesi és szellemi fejlődésére történt káros hatását: az egyházkerületi közgyűlés figyelmét ez ügyre felhívni óhajtjuk, hogy akár a főiskolai háznagy, akár az orvosi hivatal, vagy más organum útján a bentlakásnak a mai kor színvonalán álló rendezésére gondot fordítani szíveskedjék.

4. A tanulók erkölesi magaviseletére vonatkozó osztályozást illetőleg a jelentés szerint egyházkerületünk gymnasiumaiban a tanulóknak 53 %-a volt jó magaviseletű, míg a hazai összes gymnasiumokban e minősítés 65 %-ot tesz. E mellett az egyházkerületi gymnasiumokban is oly hullámvás észlelhető e tekintetben, hogy — két szélsőséget említve — Nánás kettő híján összes növendékeit jó magaviseletűeknek osztályozza, Túr pedig e qualificatiót növendékeinek csak 24 %-ára terjeszti ki. Részünkről egyáltalán nem vagyunk hajlandók föltenni, hogy e nagy különbség magában a tanulók tényleges magaviseletében mutatkoznék, hanem legnagyobb részben azon körülménynek rójjuk fel, hogy az erkölesi magaviselet osztályozásánál az egyes tanárokat és tanári testületeket különböző alapelvek vezérlik. Egyik a jó osztályzatot csak a példás magaviseletű tanulókra szorítja, másik mindazokra kiterjeszti, kik egy vagy más tekintetben tanári fegyelmezést nem vontak magokra. Egyik a jó erkölesi osztályzatot nem tudja elgondolni a tanulmányi jó előmeneteltől különválasztva, másik különállónak tekintvén a magaviselet és tehetség vagy szorgalom kérdését, e kettőt egymástól függetlenül ítéli meg. Ugyanazért szükségesnek tartjuk, hogy tanári testületeink e tekintetben egyöntetű eljárásra s közösen megállapított irányelvek követségére szólíttassanak fel.

5. Iskoláink szellemi állapotára vonatkozólag legszomorítóbb adatnak találjuk a jelentésnek azon kimutatását, mely szerint egyházkerületünk tanintézeteiben a gymnasiumi pálya folyamán több a jeles és jó tanuló, mint bárhol az országban, és mégis érettségi vizsgálatainkon a tanulóknak jóval nagyobb %-a bukik el, mint az állami tanintézetekben. E jelenség, mint általában a társadalmi tünemények, bizonyára nem egy vagy két, hanem igen sok oknak összetett hatására vihető vissza, a mely okokat a tanító, fentartó és kormányzó testületeknek sokoldalú munkásságával és huzamos idő alatt lehet csak megszüntetni. Hogy pedig a jelentésnek ez a része is egészen tárgyilagos ítéleten épül, a statisztikai adatok meggyőző volta mellett igazolja tanári karunknak azon tapasztalata is, mely szerint az egyházkerület 4 és 6 osztályú gymnasiumaiból tanintézetünk felsőbb osztályaiba jeles bizonyítvánnyal jövő tanulók igen sokszor a középszerű színvonalig is alig tudnak felemelkedni. Hibának kell tehát lenni a tanítás módszerében, az osztályozás mértékében, a felügyelet fogyatékoságában és az iskola hiányos felszerelésében. Mindezekben segíteni, tanintéze-

teink szellemi niveauját emelni, a fentartó és kormányzó testület gondja lévén, arra ezúttal is felhívandó; de mindenekelőtt szükségesnek látnók tanári testületeinket az iránt felhívni, hogy a tanulók érdemjegyeinek megállapítása körül komoly szigorúsággal járjanak el.

6. Az iskolai épületek berendezése és a tantermek felszerelése a jelentés szerint legtöbb kívánni valót hagy fenn Karczagon, Kisujszálláson és Debreczenben. A természetrajzi, földrajzi és történelmi taneszközökben, valamint a nélkülözhetetlen szakkönyvtárban legszegényebbek Békés, Böszörmény, Karczag, Kisujszállás, Nánás. Hogy a jelentésnek főgymnasiumunkra vonatkozó megjegyzései úgy a tantermek szétszórtságáról és az iskolapadok régi rosz szerkezetéről, mint a kellő tisztaság hiányáról mennyire igazak, fájdalom, a magunk részéről is eléggé tudjuk. S hogy e körülmények a jó rend és fegyelem fentartását mennyire megnehezítik, azt is eléggé érezzük. Sőt ha még hiányoznék is bennünk ez irányban való elmaradottságunk fölérzékeltése, eléggé figyelmeztetett rá a közoktatási kormányzat mult évi intése. Ez állapotok javítását mi magunk óhajtjuk legjobban s nem tudjuk eléggé ajánlani az egyházkerületnek az iránt való felhívását, hogy egyfelől maga menjen elől jó példával főgymnasiumának korszerű berendezésében, másfelől minden erkölesi erejével hasson oda, hogy a fentartó testületek iskoláinknak úgy az épület, mint a taneszköz tekintetében észlelt hiányait minél előbb igyekezzenek elenyésztetni.

7. Nagyon szomorú képet nyújt a jelentésnek a tanárokról és fizetéseikről szóló része is. Látjuk innen, hogy a közoktatási kormány több gymnasiumunknál a tanári létszám kevés volta, másutt a tanárok képesítettségének hiánya s ismét másutt a tanszakok aránytalan betöltése miatt eme kifogást. Tehát nincs egyetlen tanintézetünk sem, mely az 1883-iki középiskolai törvény minimalis követelményeinek teljesen megfelelné. A tanári fizetés pedig legtöbb gymnasiumunknál oly alacsony fokon áll, hogy a jelentés szerint némely intézetek a megüresedett állomásokra már most sem kapnak okleveles vagy jogosított tanárokat. Jövőben pedig e helyzet súlya még érezhetőbb leend. E körülmények már magokban is megfejtik, hogy gymnasiumaink a hasonló jellegű, de jól szervezett és beruházott középiskolákkal való versenyben több tekintetben hátramaradnak. S ennek tudata aunal aggasztóbb, mivel érezzük, hogy ez állapotok nem egyhamar fognak megszűnni. De nézetünk szerint egyetlen alkalmat sem szabad elmúlasztani arra nézve, hogy úgy az egyházkerület, mint a fentartó testületek körében a parancsoló szükség eleven érzését felköltjük. Vagy koncentrálni kell erőnket, ha külön-külön minden kisebb iskolánkat fentartani nem bírjuk, vagy ha minden meglévő tanintézetünkre szükség van, akkor — a helyett, hogy saját szegényes segélyforrásaink mellett azoknak csupán tengődő életet nyújthatunk — az államsegély igénybevitelével is biztosítanunk kell virágzásukat. Különösen nyomasztólag hat reánk annak tudata, hogy egyházkerületünk legnagyobb középiskolájában, saját főgymnasiumunkban is a párhuzamos osztályok már évek során át segédtanárokkal vannak ellátva. Pedig közel két évtized tapasztalata tesz tanúságot a mellett, hogy e párhuzamos osztályok nem tekinthetők ideiglenes jellegűeknek, és így állandó tanerők alkalmazását teszik föltétlenül szükségessé. Ez úton is felhívni kívánjuk tehát egyházkerületünket, hogy egyrészt a vidék középiskoláinak kellő számú és tisztos-

ségesen fizetett tanerőkkel való ellátását tegye komoly megfontolás tárgyává, másrészt saját főgymnasiumunk párhuzamos osztályai számára rendes tanszékek felállításáról mielőbb gondoskodjék.

8. Az iskolák vagyonáról és annak kezeléséről szóló ki-mutatás több gymnasium körében szabálytalanságot jegyez föl. Egy pár helyről nagyon hiányos tudósítás érkezik be e tárgyban, másutt sok a tőkekamat vagy haszonbéri hátrálék, egyik helyen az iskola épületei nincsenek tűzkár ellen biztosítva, másutt a pénzkezelők semmi óvadékot nem adnak. Mindezek oly tapasztalatok, melyek a felügyeletet gyakorló egyházkerület intézkedését méltán kihívják és szükségessé teszik, hogy az illető fentartó testületek szabályos eljárásra utasíttassanak.

9. A jelentésnek befejező része, mintegy összegezve a felügyelő tanács t. elnökének tapasztalatait, két dolgot konstatál. Egyik az, hogy eltekintve az általános ismeretszerzéstől, mely ma már hazánkban az egyházunk részéről nyújtott tanügyi szolgálat nélkül is elérhető, gymnasiumaink a specialis hitfelekezeti nevelés szempontjából sem felelnek meg a kívánalmaknak. Ez is oly jelenség, mely — tekintve azon körülményt, hogy tanárainkat ez idő szerint az állam tanárképző-intézetéből kapjuk, — hovatovább érezhetőbb leend, a mint régebb, protestáns képzésben részesült tanáraink lassanként egymás után kidőlnek. És ez ellen csak egy sikeres orvosság lehet, a ref. tanárképző-intézet felállítása. Bizonyos szellemben csak az növelhet, a ki e szellemtől maga is teljesen át van hatva. Életérdekekünk kívánja tehát, hogy egyházkerületünk — a mely különben is legtovább tartotta fenn a reform. tanárképzés eszméjét tárgyalásain — vegye fel újra ez eszme fonálát, s teljes igyekezetével hasson oda, hogy a legközelebb tartandó országos zsinat ez intézmény megvalósítását sorozza egyetemes érdekű tárgyai közé.

10. A másik tapasztalati eredmény, melyet a t. elnök úr észleleteiből levon, hogy iskoláinknak sok fogyatkozása a szakszerű felügyelet hiányából származik. A felügyeletnek az a módja, melyet egyházkerületünk ez időszert középiskolái felett gyakorol, vagy egyáltalán nem felel meg a célznak, vagy ha a felügyelő tanács élire állított érdemes egyházi férfiú küldetésének akarja magát szentelni, mihamar észreveszi, hogy meglévő munkaköre mellett egy másik, egész embert kívánó feladatra vállalkozott. 10 gymnasium felett folytonos felügyeletet gyakorolni, tanári és fentartó testületek munkáit ellenőrizni, a középiskolai képzés terén szélesebb körű tájékozódást szerezve az egyes tanintézeteket irányítani, az alacsony fokozatú feladatuk magaslatára segíteni, a rendetlenséget megakadályozni: mindezt nem lehet csak úgy mellékfoglalkozás gyanánt végezve eredményesen megoldani. Már pedig minden paedagogiai irányítást, iskoláink minden fogyatkozásának föltárását az állami szakszerű felügyelettől várni: a mily megszégyenítő, ép oly kiskorú állapot.

Ha tanintézeteinket összhangzatosan akarjuk fejleszteni, akkor magunknak kell azok fölibe oly szakembert állítanunk, a ki minden idejét a gymnasiumi tanügynek áldozva, tanintézeteinkkel szemben az egyházkerület felügyeleti jogát képviselje. Örülünk rajta, hogy e meggyőződést — melynek igazságát részünkről régóta tapasztaljuk — épen a középiskolai felügyelő tanácsnak a felügyelet gyakorlásával megbízott elnöke bangoztatja. A legmelegebben ajánljuk a főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés jóakarátú figyelmébe.

Ez észrevételeink megtétele után mély tisztelettel vagyunk Debreczen, 1891. febr. 20.

a ref. főgymnasiumi tanári kar s annak nevében

Tüdös János igazgató tanár.

Közügyeink.

Az egyházközségek szavazati jogának kérdése.

Kedves Barátom!

A mikolai lelkészi kör f. februárhó 23-án értekezleti gyűlést tartott Száraz-Berken; ez értekezletünkön több fontos napi kérdések felett beszélgettünk, melyek mind megérdemlenék, hogy becses lapodban világot lássanak, — de ez alkalommal értekezletünk megbízásából — egyebeket figyelmen kívül hagyva — csak „a zsinati munkálatokat előkészítő bizottság egyházalkotmányi albizottságának küldöttsége által a magyarországi ev. ref. egyház alkotmány szervezetére készített javaslatára“; — illetőleg a törvényjavaslat 28. §-a 11-ik alpontja után, — mely a felsőbb egyházi képviselői testületek és hatóságok tagjaira és tisztviselőire adandó szavazatokról szól, — a küldöttség által ajánlott pótlásra — mely minket legközvetlenebbül érdekel, vagyunk bátrak megtenni szerény észrevételeinket; s hogy ezt megtehezzük, idézzük szóról-szóra a javaslatba vett pótlást: „Ezeknél a szavazatoknál minden anyaegyháznak 2000 lélekszámig annyi szavazata van, a mennyi rendes lelkészi állást tart fenn. Azoknak az anyaegyházaknak, melyekben a lélekszám 2000-nél több, minden további 2000 lélek után egy-egy szavazat számíttatik. — A lélekszám tekintetében az utolsó népszámlálás adatai az irányadók. Ezen kívül a mely egyház nem teljes gymnasiumot tart fenn, szavazatának száma egygyel, s a mely főgymnasiumot tart fenn, szavazatának száma kettővel növeltetik. Egy egyháznak szavazata azonban 12-nél többet nem számíthat“

Ezen javasolt pótlás az, melynek indokai is megérdemlik a küldöttség véleménye szerint, hogy nyilvánosságra hozassanak, melyet a küldöttség „mint komoly tanácskozásának érett gyümölcsét tette papírra.“ Ezen javasolt pótlás az, mely bánt és sért közvetlenül s első helyen minket, melynek szentesítése ellen szavunkat — egyházmegyénken, s szomszéd egyházmegyéinkkel karöltve az egyházkerületen — felemelni, az ellen tiltakozni magyar ref. egyházunk iránti elengedhetetlen szent kötelességünk. Ez azon javaslat a maga komoly és higgadt indokolásával, mely presbyteri elveken és alapon nyugvó egyházalkotmányunkba bele nem illeszthető, mely keresztülvíve, egyházainkban és kerületünkben oly elkeseredést és felháborodást idézhet elő, melynek következményeit előre csak a boldog Isten bírja.

De lássuk már az indokolást, s majd aztán tegyük meg reá észrevételeinket: „a tiszántúli egyházkerületben egyházak és egyházmegyék említetnek, melyek már többször sérelmesnek tekintették a szavazatok számításánál azt a szabályt, hogy a népes egyházak szavazata a kis népességű egyházak szavazatával egyenlőnek tekintetik, vagy csakis a lelkészek száma szerint emeltetik, mi által különösen a nagyon népes egyházaknak a közkormányzatra való befolyása csökkentve van. — A küldöttség szerint jogosnak is tűnik fel az a kívánság, hogy azoknak az egyházaknak, melyek az egyházi terhekhez nagyobb mértékben járulnak, melyekben az egyházi közigazga-

tással foglalkozó, az iránt érdeklődő intelligens tagok aránytalanul nagyobb számban vannak, mint kis egyházközösségekben, azoknak az egyházaknak, melyek nagy és folyton fokozódó áldozatokkal középiskolát tartanak fenn, a közkormányzatra is fokozottabb befolyás engedtessek. — Alig lehet igazolni azt a szabályt, hogy a debreczeni egyház 40,218 lélekkel 5 szavazattal, Hódmező-Vásárhely 35,538 lélekkel 4 szavazattal bírjon, mikor vannak egész egyházmegyék jelentékenyen kisebb lélekszámmal 30, 35, sőt 43 szavazattal; — s itt idézve van első helyen a nagybányai egyházmegye 21,454 lélekkel és 43 szavazattal stb.

Egyházak és egyházmegyék, melylyel az indokolás kezdődik, nem emelték még fel szavukat, nem akarták felszaggatni a régi határokat, a csaknem 4 százados megyéket, nem akartak szakítani a zsinat-presbyteri rend-zerrel, csak a békés-bánáti — tehát egy egyházmegye — két egyháza, Makó és Vásárhely, de kérelmüket a tiszántúli egyházkerület, mint a mely egész egyházszervezetünket változtatná és alakítaná át, melyet az egyetemes konvent sem tartott időszerűnek a felvételre — mellőztetni határozott. (Lásd 1881. aug. hóban tartott egyházkerületi gyűlés jegyzőkönyve 252-ik számú határozatát.)

Az egyházi terhekhez nagyobb mértékben járulnak a népesebb egyházak, mint a csekély népességűek, több jogot és befolyást érdemelnek; ez tehát az érv!... lássuk, mennyiben igaz? Agentia és egyházmegyei adó czímen, krajczáros adó alapján elismerjük, hogy többet fizetnek a népesebb egyházak s az ezekből alakult egyházmegyék, mint p. o. a békésbánáti és alsószabolcsi, de több jogot és befolyást is gyakorolnak a közigazgatásban; mert míg a nagybányai egyházmegye csak 2 képviselőt küld a kerületre, addig az említettek négyet-négyet. A mi pedig az egyes egyházak existenciájára tartozik, éppen megfordítva áll a dolog; a nagybányai egyházmegye 43 szavazataért 21 ezer lélekkel 43 lelkész, ugyanannyi templomot, 50 tanítót és iskolát, tisztességes lelkész- és tanítói lakásokat tart ki minden szükségességekkel egyben. Hol van itt az arány? Vajjon az élvezett és általunk nagyrabecsült jogért, szavazatért hol fizetünk többet, a népes békési, debreczeni, alsószabolcsi stb. egyházmegyék egyházaiban-é, vagy a nagybányai, ugoesai, nagykarolyi, szatmári stb. csekély népességű egyházakban? — Míg az alföldön egy 20-30 hold földdel bíró egyháztag, egyházi adóban 2-5 frtig fizet, addig nálunk 30-40 forintig. — Míg Püspökladányban, Nádudvaron, Gyomán, Hadházon stb. egy lélekre 56, 61 és legfeljebb 70 krajczár esik, addig Nagy-Hodoson, Garbolezon, Aranyos-Medgyesen, Batizon stb. 3 forinttól fölfelé 4 forintig jut. — Eltekintve azonban e példáktól, — mert a példák rendszerint gyűlöletesek, — föltéve, sőt meg is engedve (miről ugyan a fentebbi számadatok nem úgy beszélnek), hogy az egyházi terhekhez nagyobb mértékben járulnak a nagy népes egyházak, de csak egy presbyteriumok van s így egy, vagy ha lelkészeik számát vesszük, 2-4 vagy 5 szavazatnál több nem illetheti őket; és ha mindezek dacára a közkormányzásba fokozottabb befolyást igényelnek a népesgyülekezetek, jogosnak találjuk, de előbb minden 2000 lélek után; — mert elég is ennyi lélek egy lelkipásztor gondozására, hogy mint jó pásztor juhait ismerhesse, őrizhesse, — tessék egy-egy lelkészi állomást berendezni s minden lelkész a maga körében — városrészében külön-külön presbyteriummal működven, szavazatjogát gyakorolhatja s így a szavazatok száma Békésen stb. 12-ig is emelkedhetik. — Ha pedig ez kivihetetlen, ha ninesen elég erejük hozzá, akkor legyen úgy; mint eddig volt s éppen

manapság, midőn az erőre, az összetartásra külellenségeinkkel szemben szükségünk van, ne hintegessük az egyenetlenség magvait, ne forgassuk fel végképen egyházalkotmányunk szervezetét.

Menjünk tovább: hová vezetne ez eszme, a küldöttség által ajánlott pótlás keresztülvitele akár egyházi, akár politikai életünkben? Minden községben, minden egyházban vannak nagyobbak és kicsinyebbek, gazdagabbak és teljesen szegények. Jó volna-é, czélszerű lenne-é p. o. az, ha X. egyházban lelkészválasztás alkalmával vagy bárminemű szavazásoknál azt mondaná A., hogy én te nálad barátom B., ki csak 2 forintot fizetsz egyházi adóba, én pedig 30-at, tizenötöszer nagyobb mértékben járulok a közterhek viseléséhez; tehát — én ugyan nem vitatom el, hogy neked is jogod van egy szavazathoz, de csak te is jogosnak tartod, hogy akkor neked 15 szavazatom legyen. — Ad notam a polgári társadalomban, míg a 10 forint adót fizetőnek lenne 1 szavazata, addig a 4000 forint adót fizető birtokos úrnak 400 szavazathoz volna joga. — Vajjon jó volna-é ez így? s éppen nálunk ev. ref. keresztyéneknél, nálunk, kik egyetemes papság vagyunk, kik szeretünk hitünk fejedelmére, a Krisztusra hivatkozni s a krisztusi szeretet elvét hangoztatni, kik így intünk másokat a Krisztus példájával, Róm. XV. 1. vers alapján „Tartozunk pedig mi, kik erősek vagyunk, ezzel hogy az erőtlenekek erőtlenségeket hordozzuk, és ne kedveskedjünk magunknak.“ Vajjon helyes-e, méltányos-e hát a küldöttség által javaslatba hozott pótlás s annak esetleges törvénybe iktatása és szentesítése? Vajjon a Krisztus példáját követjük-e akkor, midőn a nagyobb egyházak le akarják szorítani a cselekvés teréről a kisebbeket, — a melyek nagy áldozatok árán képesek csak fentartani magukat, — midőn az erősek el akarják nyomni a gyengéket. Vajjon nem az illenék-e mi hozzánk, hogy az erőtlenekek erőtlenségeket hordozzuk, hogy a gyengébbeket gyámolítsuk, hogy magunk között, a meddig csak karjaink érnek, igyekezzünk jót tenni, örömet és meglegedést terjeszteni; nem az illenék-e, hogy „az igazságot kövessük szeretetben s mindenestől fogva növekedjünk abban, a ki fő, t. i. a Krisztusban.“ Eféz. IV. r. 15. v.

De van egy, mit a küldöttség ide vonatkozó munkálatában helyesnek látunk, és ez az, „hogy azoknak az egyházaknak, melyek nagy és folyton fokozódó áldozatokkal középiskolát tartanak fenn, a közkormányzatra fokozottabb befolyás engedtessek“, — azon határozott megjegyzéssel azonban, hogy itt sem az iskolát fentartó egyházak nyerjenek a szavazásban, mert hiszen hozzá járulunk a középiskolák fentartásához mi is, legcsekélyebb népességű egyházak, részint krajczáros lélekadóval, részint azzal, hogy őszi kéregetések alkalmával szabad utat engedünk az iskola küldötteinek a gyűjtésre, részint azzal, hogy a kerületi főiskolát és főgymnasiumot is 21 év óta segélyezzük az államsegélyből lefoglalt évi 8000 forinttal, mert az az államsegély éppen mi tőlünk, nyomorral és szegénységgel küzdő kisded egyházaktól s ezeknek valóban segélyre szorult belhivatalnokaitól vonatik el; — hanem igenis az az intellektuális erő, mely egy középiskolánál részint a tanároknak, részint a kormányzó férfiakban összpontosulva van, méltán követelheti a jogot magának arra nézve, hogy egy teljes középiskola egy szavazattal bírjon a felsőbb egyházi hatóságok tagjaira és tisztviselőire adandó szavazatok alkalmával.

Ennyi az, mit a 28. §. 11-ik alpontja után ajánlott pótlásra elmondani szükségesnek tartottunk, s mire a nagy-

bányai s a szomszéd egyházmegyék figyelmét is ezennel felhívni bátorkodunk.

A mikolai lelkész-értekezleti kör megbízásából Batiz,
1891. febr. 24.

Hajdu Zsigmond
a mikolai kör h. elnöke.

Különfélék.

Debreczeni főiskola. A debreczeni főiskolai gyorsíró-egylet f. évi márcz. hó 1-én d. u. 3 órakor szépen sikerült ünnepélyt rendezett Gabelsberger Ferencnek, a gyorsírászat nagy mesterének emlékezetére. Az ünnepélyen több főiskolai tanár, szépszámú érdeklődő közönség és tanuló ifjúság jelent meg. Az ünnepély tárgysorozata a következő volt: 1. Megnyitó beszéd. Balogh Ferencz 4. th. egyleti elnöktől. 2. Jelentés a gyorsírási pályázatokról. 3. Mutatványok a gyorsírászat köréből. Pokoly Lajos alelnöktől. 4. Versenyírás. 5. „Debreczeni városi gyorsíró-egyesület“. Szűcs Béla főjegyzőtől. A levelezési írású pályázat I. díját Medgyesi Károly 7. o., II. díját Veres István 7. o. nyerték; a vitairási pályázat I. díját pedig Szűcs Miklós 7. o., II. díját Barcsa János 7. o. nyerték meg. A versenyírás eredménye később fog megállapíttatni. Ezen az ünnepélyen vettett fel azon eszme, melynek megvalósulása hivatva van a gyorsírászat hazai ügyének nagy lendületet adni, t. i. a magyarság nagy központján, Debreczenben egy városi gyorsíró-egyesület megalakítása. A törekvő egylet ifjú tagjaihoz Csiky Lajos felügyelő tanár intézett szép buzdító beszédet, mielőbbi megtestesülést s szerencsét kívánva az egylet nemes eszméjének. Este barátságos vacsorára gyűltek az ifjak s a többféle tanszakhoz tartozó ifjúság nemes egyetértésben, vidám hangulatban zárta be e szép napot. (B. F.)

Czelder Márton emléke. Főtiszteletű Révész Bálint püspök úr 5 frtot adott át lapunk szerkesztőjének a néhai Czelder Márton emlékét megörökítendő alap javára. Mi e pénzt nagytt. Tóth Sámuel úr kezéhez szolgáltattuk, mint a ki kezeli az ezen célra eddig begyűlt összeget.

Egy adat a római katolikus papok törvénytiszteléséhez. Másolat a ⁶⁰/_{1891.} számú bélyegtelen eredetiről. Az orosházi róm. kath. plébánia hivataltól. A nagytiszteletű helv. vall. lelkészi hivatalnak Bánfalván. Az orosházi főszolgab. ²⁰/_{1890.} kih. sz. a. kelt ítélete kezemhez jutván, tisztelettel tudatom a tisztelt lelkész urat, hogy Tolsdy Péter szénási lelkész egyáltalán nincs is jogosítva anyakönyvi másolatok kiadására, mert ő nem önálló lelkész, hanem segéd lelkész minőségben az orosházi plébániához tartozik. Ennélfogva a kérdéses ügyben beperelhető sem volt, mert a felelős anyakönyvvezető én vagyok. Az ellene hozott ítélet tehát magától elesik, s ellenem fordul persze új vádlással. Eltekintve attól, hogy mi kath. papok sohasem szoktunk Judáskodni, s nem félünk kötelmeink teljesítése közben semmiféle erőszaknak még ha állami hatalommal állunk is szemben — mert a mi törvényeink Krisztustól származván, kissé nagyobb tekintélyűek a kis Csáky rendeleténél, kérem szíveskedjék ellenem folyamatba venni az eljárást. Ha pedig az okosság szerint óhajt eljárni szíveskedjék panaszát visszavonni, először, azért, hogy az ostoba miniszteri rendelet a felekezetek közt levő eddigi jó egyetértésnek megzavarását célzó intencióját eszélyesen kikerülje, mert ugysem ér semmit az olyan erőszakkal fogott hívó, abból ref. ugysem lesz soha, csak az odium marad meg. 2. azért, mert az anya áttérési szándékát ugyanis már bejelenti s 2 hét alatt ka-

tholikussá lesz, a mikor a gyermek eo ipso vele jön, 3. azért, mert mint a mellékelt kivonatból látszik, nálam roszakarat nem volt, a mennyiben nekem az adatok a kivonat szerint lettek bemondva. Tisztelettel kérem tehát az ügy teljes felfüggesztését a főszolgabírósnál azzal a kijelentéssel, hogy panaszával eláll, mert ugyanis céltalan. — Tisztelettel maradtam Orosházán 1891. február 21. Bedák Mátyás plébános helyettes. orosházi r. k. lelkészi hivatal (P. H.) — Hogy ezen másolat az egyház levéltárába letett eredetivel szóról-szóra egyezik, hivatalosan bizonyítom. Bánfalva, 1891. márczius 1. Pánczél József ev. ref. lelkész

Nyílt felelet nt. Kiss Albert úrnak. B. N. Bajom 1891. márczius 2. Megtudván nt. Kiss Albert úr nyílt kérdéséből a) azt, hogy a törvényhozás képviselőházának, ez idő szerint a református lelképásztorok közül csak ketten, u. m. Madarász Imre és Kiss Albert urak tagjai; b) azt, hogy a Szent István napjára vonatkozó tárgyalás folyamán kettőjük közül a tanácskozásban részt egyikőjük sem vett, sőt azon jelen sem volt s plane a kérdést tevő Kiss Albert úr épen betegsége miatt: a hozzám intézett nyílt kérdésre, mondhatom, teljes örömmel, csak annyit válaszolok és válaszolhatok, hogy „a ki nem az, ne vegye magára“, azaz ha ők nem voltak ott, akkor természetesen nem lehet őket „az ott levő református lelképásztoroknak is hozzájárulásával“ szavakban levő, ha úgy tetszik, mélyen sértő és súlyos váddal illetni. László János.

Irodalmi hírek. Alkalmi egyházi beszédek. (V. füzet). Irta Révész Imre. Kiadta Révész Kálmán. Budapest. Kókai Lajos tulajdona. Bolti ára 1 frt 40 kr. Ismereteni fogjuk. — Sóvári Soós Gábor emlékezete. Imádságok és beszédek, melyek néhai Sóvári Soós Gábor volt országgyűlési képviselőnek, a debreczeni főiskola s a hajdúnánási gymnasium nagy alapítójának temetése alkalmával Hajdú-Nánáson 1891. január 9. mondattak. A megboldogult életrajzával. Kiadja a debreczeni főiskola. Debreczen, nyomattott a város könyvnyomdájában. 1891. — Magában foglalja e füzet Benkő Lajos h.-nánási lelkésznek, Erdős József, Csiky Lajos és Sass Béla theol. tanároknak a háznál, a templomban és a temetőben mondott imádságaikat, illetve beszédeiket, valamint a megboldogultnak lapunkban Kövendi Dénes hajdúnánási segédlelkész által írt életrajzát. A füzet, melyről bíráló véleményt mi nem mondhatunk, rövid idő alatt meg fog küldetni egyházkerületünk egyes egyházainak és a nyilvánosság organumainak. — Tóth József székelyhídi evang. reform. segédlelkész, pár évvel ezelőtt még theologiai akadémiánk kitűnő tehetségű növendéke, a következő előfizetési felhívást küldte be hozzánk, melyet szívesen ajánlunk az érdeklődők figyelmébe. „Alig pár hó múlva — legkésőbb ápril 20-ig — egy 60—70 lapra terjedő Predikációgyűjtemény (alkalmi és közönséges egyházi beszédek) kerül ki sajtó alól nevem alatt. Midőn e néhány egyházi szónoklatot, nem ismert munkálkodásomról mutatoul nyilvánosság elé viszem: érzem a felelősség terhét a t. közönséggel szemben; s midőn mégis teszem ezt: lelkem nyugodt affelől, hogy a mit írtam, abban Isten és Krisztus diesőségét kerestem. Tisztelettel kérem pályatársaim s hitrokonaim szíves megrendelését. Előfizethetni ápril 10-ig. Előfizetési ár 50 kr, melyért a munkát fenti határidőre bérmentve fogom megküldeni mindazoknak, kik ápril 10-ig megrendelésökről értesítenek, vagy az előfizetési díjat postán beküldik“.

Laptulajdonos és felelős szerkesztő: Csiky Lajos.

Pályázat

a heves-nagy-kunsági egyházmegyébe kebelezett török-szent-miklósi ev. ref. egyház halálozás által megürült egyik lelkészi állomására.

Ezen egyház, az egyházmegye 18/1883. sz. határozata és megállapítása szerint, második osztályú, s lelkészi állomása következő javadalma-zással van összekötve:

I. Egyháztól: 1) készpénz 105 frt; 2) búza 33 köből; 3) árpa 33 köből; 4) só 100 font; 5) méz 4 iteze vagy ára; 6) bors 1 font vagy ára; 7) sertésre 5 frt 25 kr; 8) tej hasznáért 8 frt 40 kr; 9) kása 2 véka; 10) $\frac{1}{2}$ hely szántó föld vagy $15\frac{1}{2}$ hold 1100 öllel számítva, a hozzá tartozó réti kaszálóval és legelő illetékekkel, mely két utóbbi nemű föld is szántás-vetés alá használtatik a tagosztálynál fogva, és így összesen mintegy 28 hold.

II. Külön a várostól: 1) hús 100 font; 2) faggyú 30 font; 3) vaj 6 iteze; 4) tűzi fa 2 öl; 5) 300 kéve nád vagy 3 öl fa; 6) 4 szekér széna; 7) 12 köből örlés; 8) $15\frac{1}{2}$ hold szántása és a termés behordása. Ezek helyett különben ma már fizettetni szokott összesen = 206 frt 30 kr.

III. Minden egyházszerződési díjnak fele része az egyházkerületi határozat szerint.

A megválasztandó lelkész köteles lelkészi hivatalát a választás megerősítése után azonnal elfoglalni; az egyházmegyei papi gyámintézetbe belépni; s első évi fizetésének felét — a stolarék kivételével — nevezett gyámintézetbe beszolgáltatni.

A kellőleg felszerelt pályázati kérvények f. évi márcz. hó 22-ig nt. Madarász Imre helyettes esperes úrhoz Karczagra küldendők.

Debreczen, 1891. márcz. 2.

Révész Bálint,
püspök.

Pályázat

a heves-nagy-kunsági ev. ref. egyházmegyéhez tartozó rákóczi ev. ref. lelkész-tanítói állomásra. Ezen állomás díjazása: készpénz, földbirtok, stóla és az iskolás gyermekektől fizetett beíratási díjban — 317 frt.

A kellőleg felszerelt pályázati kérvények f. évi márcz. hó 22-ig nt. Madarász Imre h. esperes úrhoz Karczagra küldendők.

Debreczen, 1891. márcz. 2.

Révész Bálint,
püspök.

Hirdetmény

a pankotai káplántanítóságra, melylyel szabad lakás és élelmezésen kívül 20 frt havi fizetés (10 a lelkésztől, 10 az iparos tanoncok oktatásáért) élvezete van összekötve, — a mostaninak eltávoztása által e hó vége felé megüresedvén: — arra a pályázni óhajtó segédlelkészek, hittani vagy képezdei tanfolyamot végző ifjak figyelme felhívatik.

Az állomás ünnepek előtt elfoglalandó.

Pankota, 1891. márcz. 2.

Kócsa Károly,
ev. ref. lelkész.

Pályázat

a máté-szalkai ev. ref. egyház állandósított kisebb fitanítói állomására, mely 1891. évi ápril 24-én lesz elfoglalandó s következő jövedelemmel s kötelességgel van egybekötve:

I. Jövedelem: 1) háromszáz frt o. é. az egyházi pénztárból; 2) három öl kemény tűzifa beszállítva (jelen időben 30 frt értéket képvisel); 3) egy o. é. forint tandíjul minden gyermektől, a kit tanít (a tanítványok száma jelen 1890–91. isk. évben 98); 4) igen alkalmas új lakás, 2 tágas szobával, konyhával, kamarával s az udvartelken tisztes séges kerttel. (A még szükséges melléképületről az egyház a kellő időben gondoskodik).

II. Kötelessége: a) az I. és II-ik elemi fiú osztály tanítása; b) 20 tanuló után egy szegénysorsúnak tandíj nélkül tanítása; c) a pünköszt ünnepi legátusi szolgálat (az ünnep 2 napos) díj nélkül teljesítése; d) szükség esetében templomi istentisztelet (imádkozás, predikálás), úgy templomi, mint temetési éneklés végzése is.

Pályázhatnak okleveles ev. ref. vallású tanítók, vagy olyanok is, kik kötelezik magukat, hogy két év alatt oklevelet szereznek.

Pályázók kéretnek: 1) lelkészök bizonyítványát, — mint erkölcsi magokviseletét s tanításbani képességeket igazoló okmányt, melyben életidejük, nős vagy nőtlen állapotuk is kiteendő s mely az illetékes esperes által is aláírandó lesz, 2) okleveleket, vagy ennek hiányában iskolai bizonyítványukat, alulírt lelkészhez 1891. márcz. 31-ig — a pályázat véghatárnapjáig — be küldeni.

Máté-Szalka, 1891. márcz. 3.

Mándy Ferencz,
egyháztanácsesi jegyző.

Papp Arthur,
ev. reform. lelkész.

1—2

Mándy Sámuel,
ev. reform. főgondnok.